

PERSONELE OBLIGATE SĂ DISPUNĂ CU PRIVIRE LA ÎNMORMÂNTARE

Silviu-Dorin ȘCHIOPU

Abstract

The 2009 Civil Code specifically regulated the right to determine the type of one's own funeral. In the absence of an explicit choice of the deceased person, it will be respected, in order, the will of the surviving spouse, the parents, the descendants, the relatives in the collateral line up to fourth degree of kinship, the universal legatee, the legatee under universal title or the mayor's disposition of the city where the death occurred. In all cases it will be taken into account the confessional affiliation of the deceased. Subsequently, the Law no. 102/2014 partially modified the order of the persons who can (are obliged to) dispose as to the funeral. Despite these novel regulations, funeral disputes are likely to continue to arise in the future. This short study will also present some possible conflicts between the persons obliged to dispose in relation to the burial and will put forward de lege ferenda proposals to prevent and tackle such disputes.

Keywords: *funeral, funeral services, burial, cremation, exhumation, reburial, persons obliged to dispose in relation to the funeral.*

Codul civil¹ a reglementat pentru prima dată, în mod expres, în cadrul art. 80 alin. (1) dreptul oricărei persoane de a-și determina felul propriilor funeralii². Totuși, nu de puține ori, defuncții nu lasă instrucțiuni privind stabilirea locului de veci și organizarea serviciilor funerare.

În atare situație, potrivit prevederilor art. 80 alin. (2) C. civ., urmează a fi respectată, în ordine, voința soțului, părinților, descendenților, rudelor în linie colaterală până la al patrulea grad inclusiv, legatarilor universali sau cu titlu

¹ Legea nr. 287 din 17 iulie 2009 privind Codul civil, republicată în M. Of. nr. 505 din data de 15 iulie 2011.

² Potrivit art. 80 alin. (1) Cod civil: „Orice persoană poate determina felul propriilor funeralii [...]. În cazul celor lipsiți de capacitate de exercițiu sau al celor cu capacitate de exercițiu restrânsă este necesar și consimțământul scris al părinților sau, după caz, al tutorelui.”

universal ori dispoziția primarului comunei, orașului, municipiului sau al sectorului municipiului București în a cărui rază teritorială a avut loc decesul. Astfel, dacă soțul supraviețuitor alege să se ocupe de organizarea funeraliilor, exprimarea voinței acestuia lasă fără efect o eventuală manifestare de voință a părinților ș.a.m.d.³

Subliniem că dispozițiile art. 80 alin. (2) C. civ. nu impun rudelor sau legatarilor defunctului obligația de a dispune cu privire la înmormântare. Ca urmare, dacă soțul supraviețuitor alege să nu se ocupe de organizarea funeraliilor, dreptul de a dispune cu privire la funeraliile defunctului va trece asupra părinților, chiar dacă există descendenți.

Astfel, se observă o lipsă de corelare între dreptul de a dispune cu privire la funeralii și devoluțiunea legală a moștenirii, descendenții făcând partea din clasa I de moștenitori, clasă ce îndepărtează de la moștenire clasa a II-a de moștenitori legali din care fac parte părinții defunctului. De asemenea, în lipsa unei opțiuni exprese a persoanei decedate, simpla instituire a unui legatar universal nu va face să treacă asupra acestuia dreptul de a dispune cu privire la funeraliile defunctului, acest drept rămânând la dispoziția moștenitorilor legali dezmoșteniți ai defunctului, în ordinea stabilită de art. 80 alin. (2) C. civ.

Lipsa de corelare dintre dreptul de a dispune cu privire la funeralii și devoluțiunea legală sau testamentară a moștenirii poate conduce situația în care persoana care are dreptul de a-și manifesta voința cu privire la organizarea funeraliilor să nu fie o persoană chemată la moștenirea defunctului, precum se întâmpla atunci când defunctul nu lasă decât colaterali și a instituit un legatar universal străin de familie fără a fi pus în sarcina acestuia din urmă obligația de a se îngriji de înmormântare.

Codul civil din Quebec oferă o soluție diferită, acesta prevăzând în art. 42 că „à défaut de volontés exprimées par le défunt, on s'en remet à la volonté des héritiers ou des successibles” (în lipsa voinței exprimate de către defunct, ne raportăm la voința moștenitorilor sau a succesibililor)⁴. Astfel, spre deosebire de art. 80 alin. (2) C. civ. român, art. 42 al C. civ. din Quebec realizează deplina corelare dintre dreptul de a dispune cu privire la funeralii și calitatea de moștenitor sau succesibil al defunctului, soluție logică de altfel, aceștia fiind și beneficiarii patrimoniului succesoral din care vor fi suportate cheltuielile de înmormântare. În plus, potrivit aceluiași articol al Codului civil din Quebec, moștenitorii sau succesibilii defunctului au nu numai dreptul, ci și obligația de a dispune cu privire la înmormântare⁵.

³ A se vedea E. Chelaru, *Comentariu la art. 80. Respectarea voinței persoanei decedate*, în Fl.-A. Baias, E. Chelaru, R. Constantinovici, I. Macovei (coord.), „Noul Cod civil: comentariu pe articole”, ed. a II-a, Ed. C.H. Beck, București, 2014, p. 101.

⁴ *Code civil du Québec*, à jour au 1er mars 2018, disponibil pe <http://legisquebec.gouv.qc.ca> [consultat la data de 18.05.2018].

⁵ Potrivit art. 42 teza finală Cod civil Quebec: „Dans l'un et l'autre cas, les héritiers ou les successibles sont tenus d'agir; les frais sont à la charge de la succession” (În ambele cazuri, moștenitorii sau succesibilii sunt ținuti să dispună cu privire la înmormântare; cheltuielile sunt în sarcina succesiunii).

Spre deosebire de Codul civil din Quebec, Codul nostru civil a reglementat numai *dreptul* de a determina felul funeraliilor, ținând seama de apartenența confesională a persoanei decedate, nu și *obligația* de a dispune cu privire la funeralii. Aceasta din urmă a fost introdusă prin Legea nr. 102 din 8 iulie 2014 privind cimitirele, crematoriile umane și serviciile funerare⁶.

Potrivit art. 17 alin. (1) din Legea nr. 102/2014, cu privire la înmormântare sunt obligate să dispună următoarele persoane: persoana care s-a angajat prin contract că se va îngriji de înmormântare; persoana stabilită prin testamentul defunctului; în lipsa testamentului, soțul/soția persoanei decedate, care a trăit în aceeași locuință cu persoana decedată în ultima parte a vieții; altă rudă apropiată a decedatului, până la gradul al IV-lea inclusiv. Astfel, Legea nr. 102/2014 stabilește ordinea în care cei obligați să se îngrijească de înmormântarea defunctului sunt chemați să execute efectiv această obligație.

În primul rând legea pune organizarea funeraliilor în sarcina persoanei care s-a angajat prin contract că se va îngriji de înmormântare, precum se întâmplă în cazul unei donații cu sarcini sau în cazul contractului de întreținere, situație în care, potrivit art. 2257 alin. (3) C. civ., întreținătorul are obligația de a-l înmormânta pe creditorul întreținerii dacă întreținerea are caracter viager sau atunci când creditorul întreținerii decedează în cursul duratei contractului. În lipsa unei obligații contractuale, persoana indicată de către defunct în testamentul său va avea obligația de a dispune cu privire la înmormântare. Această persoană poate fi nu numai un moștenitor legal sau un legatar, ci și un terț.

Dacă defunctul nu a stabilit pe cale contractuală sau printr-o dispoziție *mortis causa* persoana care se va îngriji de funeraliile sale, această obligație revine soțului supraviețuitor care a trăit în aceeași locuință cu persoana decedată în ultima parte a vieții. Consiliul legislativ a considerat excesivă condiția locuirii împreună a soților, sugerând revederea textului⁷, propunere neînsușită de legiuitor. Condiția locuirii împreună a soților este într-adevăr excesivă cu atât mai mult cu cât soții, pentru motive temeinice, pot hotărî să locuiască separat⁸, astfel că, *de lege ferenda*, considerăm că se impune înlocuirea condiției coabitării cu cea de a nu se fi separat în fapt⁹. De asemenea, cadrul normativ actual nu ține seama de unele realități sociale precum problematica concubinajului de lungă durată, motiv pentru care în

⁶ Publicată în M. Of. nr. 520 din data de 11 iulie 2014.

⁷ A se vedea Consiliul Legislativ, *Aviz referitor la propunerea legislativă privind cimitirele și serviciile funerare* [19.05.2009], p. 9, pct. 21, disponibil la <http://www.cdep.ro/proiecte/2009/500/90/2/cl592.pdf> [consultat la data de 18.05.2018].

⁸ Pentru detalii, v. I. Nicolae, *Dreptul familiei în context național și în raporturile de drept internațional privat*, Ed. Hamangiu, București, 2014, p. 71-72, precum și G.C. Frențiu, *Comentariile codului civil: familia*, Ed. Hamangiu, București, 2012, p. 134.

⁹ În acest sens a se vedea și hotărârea instanței belgiene prezentată în B. Ionescu, *Nestemate de jurisprudență*, Ed. Universul Juridic, București, 2011, p. 204 și urm.

doctrină s-a propus *de lege ferenda* substituirea noțiunii de „soț” cu cea de „partener de viață”¹⁰, opinie la care ne raliem.

În ultimă instanță, dacă nu există nici o persoană obligată să dispună în legătură cu înmormântarea sau persoana obligată se găsește într-un loc necunoscut ori nu își îndeplinește obligația, potrivit art. 17 alin. (2) din Legea nr. 102/2014, cu privire la înmormântare va dispune primarul unității administrativ-teritoriale în raza căreia a avut loc decesul.

Prin urmare, precum art. 80 alin. (2) C. civ., Legea nr. 102/2014 prevede o ierarhie a persoanelor ce au întâietate în a dispune cu privire la înmormântarea defunctului, neexprimarea voinței de către o persoană aflată în rang preferabil făcând să treacă la următoarea persoană prevăzută de lege dreptul de a determina felul funeraliilor defunctului.

Întrucât cel din urmă act normativ prevede o ordine în parte diferită a persoanelor chemate să dispună cu privire la înmormântarea defunctului, se pune problema în ce măsură Codul civil, lege organică, a fost modificat de Legea nr. 102/2014, lege cu caracter ordinar. Deși Codul civil este o lege organică, „o normă de natura legii ordinare nu devine o normă de natura legii organice doar pentru faptul că este cuprinsă într-o asemenea lege, caracterizarea sa, ca fiind ordinară sau organică, rezultând din obiectul reglementării”¹¹.

Cum prevederile privind respectarea voinței persoanei decedate nu sunt cuprinse în domeniul legii organice prevăzută de Constituție în art. 73 alin. (3), rezultă că acestea sunt norme de natura legii ordinare iar pe cale de consecință pot fi modificate printr-o lege ordinară. Astfel, putem spune că art. 80 alin. (1) C. civ. a fost modificat, ordinea persoanelor ce pot dispune cu privire la funeraliile defunctului fiind în prezent cea prevăzută în art. 17 al Legii nr. 102/2014.

Normele tehnice și sanitare privind serviciile funerare, înhumarea, incinerarea, transportul, deshumarea și reînhumarea cadavrelor umane, cimitirele, crematoriile umane, precum și criteriile profesionale pe care trebuie să le îndeplinească prestatorii de servicii funerare și nivelul fondului de garantare¹² prevăd la art. 43 alin. (1) lit. c) o sancțiune contravențională cu amendă de la 5.000 lei la 10.000 lei pentru situația în care persoanele sau autoritatea desemnată la art. 17 din Legea nr. 102/2014 nu-și îndeplinesc obligația de a asigura înmormântarea, respectiv înhumarea sau incinerarea persoanelor decedate. Constatarea săvârșirii contra-

¹⁰ *Idem*, p. 207.

¹¹ A se vedea Curtea Constituțională, *decizia nr. 785 din 29 decembrie 2014*, publicată în M. Of. nr. 956 din data de 29 decembrie 2014. De asemenea, în *Decizia nr. 548 din 15 mai 2008*, publicată în M. Of. nr. 495 din data de 2 iulie 2008, Curtea Constituțională a observat că „este posibil ca o lege organică să cuprindă, din motive de politică legislativă, și norme de natura legii ordinare, dar fără ca acestea să capete natură de lege organică, întrucât, altfel, s-ar extinde domeniile rezervate de Constituție legii organice”.

¹² Aprobate prin H.G. nr. 741 din 12 octombrie 2016, publicată în M. Of. nr. 843 din data de 24 octombrie 2016.

venției de a nu fi asigurat înmormântarea și aplicarea sancțiunii revine personalului de specialitate împuternicit al Inspecției sanitare de stat din cadrul Ministerului Sănătății și al direcțiilor de sănătate publică județene și a municipiului București, potrivit art. 44 din Normele tehnice și sanitare.

Deși legea indică ordinea persoanelor a căror voință trebuie respectată în ceea ce privește înmormântarea, determinarea felului funeraliilor nu are efecte absolute în timp. Astfel, dacă persoana care a dispus inițial cu privire la înmormântare, respectiv stabilirea locului de veci și organizarea serviciilor funerare, nu se ocupă ulterior de mormânt și de pomenirile necesare, instanța o poate obliga să-și dea acordul pentru exhumare și reînhumarea în alt loc potrivit solicitării altor persoane interesate din cele prevăzute de art. 17 alin. (1) din Legea nr. 102/2014, în caz contrar, hotărârea ținând loc de acord al acesteia¹³. Precizăm că dispozițiile art. 80 alin. (2), astfel precum a fost modificat prin Legea nr. 102/2014 sunt aplicabile și în privința persoanelor decedate anterior datei intrării în vigoare a Codului civil¹⁴.

În lipsa soțului supraviețuitor, obligația de a dispune cu privire la funeralii revine celei mai apropiate rude a decedatului, până la gradul al IV-lea inclusiv. Astfel, putem întâlni situația în care, de exemplu în cazul rudelor de gradul al III-lea, cele mai apropiate rude care trebuie să dispună cu privire la funeralii sunt un nepot de frate și o mătușă a defunctului iar între aceștia există divergențe ireconciliabile în ceea ce privește stabilirea locului de veci și/sau organizarea serviciilor funerare.

Dacă un asemenea diferend ar interveni în Franța, părțile, mătușă sau nepotul de frate al defunctului, s-ar putea adresa instanței judecătorești care trebuie să se pronunțe în termen de 24 de ore în cazul contestării condițiilor funeraliilor iar apelul poate fi declarat în 24 de ore de la pronunțarea instanței de fond¹⁵. Legiuitorul român nu a prevăzut însă nici un mecanism prin care divergențele dintre pluralitatea de persoane chemate împreună de lege să dispună cu privire la înmormântare să fie soluționate cu celeritatea impusă de respectarea tradiției potrivit căreia, în principiu, înmormântarea are loc în a treia zi de la deces.

În consecință, *de lege ferenda*, se impune fie crearea unui mecanism procesual prin care, în cazul litigiilor privind condițiile funeraliilor, instanța judecătorească să se poată pronunța într-un termen potrivit prin raportare la tradițiilor naționale privind înmormântarea, fie eliminarea posibilității ca două sau mai multe persoane să fie chemate în același timp pentru a dispune cu privire la funeralii.

¹³ A se vedea Judecătoria Craiova, *sentința civilă nr. 3752 din 9 martie 2016*, publicată în Revista română de jurisprudență nr. 4/2017, p. 90-93.

¹⁴ A se vedea art. 15 din *Legea nr. 71 din 3 iunie 2011 pentru punerea în aplicare a Legii nr. 287/2009 privind Codul civil*, publicată în M. Of. nr. 409 din 10 iunie 2011.

¹⁵ A se vedea art. art. 1061-1 din *Code de procédure civile*, version consolidée au 1 janvier 2018, disponibil pe <https://www.legifrance.gouv.fr> [consultat la data de 18.05.2018].

Bibliografie:

1. *Constituția României*, republicată în Monitorul Oficial nr. 767 din 31 octombrie 2003.
2. *Legea nr. 287 din 17 iulie 2009* privind Codul civil, republicată în M. Of. nr. 505 din data de 15 iulie 2011.
3. *Legea nr. 71 din 3 iunie 2011* pentru punerea în aplicare a Legii nr. 287/2009 privind Codul civil, publicată în M. Of. nr. 409 din 10 iunie 2011.
4. Consiliul Legislativ, *Aviz referitor la propunerea legislativă privind cimitirele și serviciile funerare* [19.05.2009], disponibil la <http://www.cdep.ro/proiecte/2009/500/90/2/cl592.pdf> [consultat la data de 18.05.2018].
5. *Legea nr. 102 din 8 iulie 2014* privind cimitirele, crematoriile umane și serviciile funerare, publicată în M. Of. nr. 520 din data de 11 iulie 2014.
6. *Hotărârea nr. 741 din 12 octombrie 2016* pentru aprobarea Normelor tehnice și sanitare privind serviciile funerare, înhumarea, incinerarea, transportul, deshumarea și reînhumarea cadavrelor umane, cimitirele, crematoriile umane, precum și criteriile profesionale pe care trebuie să le îndeplinească prestatorii de servicii funerare și nivelul fondului de garantare, publicată în M. Of. nr. 843 din data de 24 octombrie 2016.
7. *Code civil du Québec*, à jour au 1er mars 2018, disponibil pe <http://legis.quebec.gouv.qc.ca> [consultat la data de 18.05.2018].
8. *Code de procédure civile*, version consolidée au 1 janvier 2018, disponibil pe <https://www.legifrance.gouv.fr> [consultat la data de 18.05.2018].
9. Curtea Constituțională, *decizia nr. 785 din 29 decembrie 2014*, publicată în M. Of. nr. 956 din data de 29 decembrie 2014.
10. Curtea Constituțională, *decizia nr. 548 din 15 mai 2008*, publicată în M. Of. nr. 495 din data de 2 iulie 2008.
11. Judecătoria Craiova, *sentința civilă nr. 3752 din 9 martie 2016*, publicată în Revista română de jurisprudență nr. 4/2017, p. 90-93.
12. Fl.-A. Baias, E. Chelaru, R. Constantinovici, I. Macovei (coord.), *Noul Cod civil: comentariu pe articole*, ed. a II-a, Editura C.H. Beck, București, 2014.
13. G. C. Frențiu, *Comentariile codului civil: familia*, Ed. Hamangiu, București, 2012.
14. B. Ionescu, *Nestemate de jurisprudență*, Ed. Universul Juridic, București, 2011.
15. I. Nicolae, *Dreptul familiei în context național și în raporturile de drept internațional privat*, Ed. Hamangiu, București, 2014.